

विषय - सूची

अपठित गद्यांश	—	2
लङ् लकारस्य	—	11
धातु	—	12
व्याकरण अभ्यास	—	19
अभ्यास पत्र	—	24
सर्वनाम	—	27
श्लोकधारित	—	29
विलोम शब्दाः	—	31
अव्यय शब्द	—	32
उपपद — विभक्तियाँ	—	
चित्र वर्णन	—	33
प्रश्न निर्माणम्—अव्यय पदैः	—	35
प्रश्न निर्माणम्—किम् शब्दैः	—	36
वार्षिक परीक्षा	—	37

पाठ्यक्रम - 2021-22

अप्रैल	अस्माकम् विद्यालयः (संवादः) लट् लकार और लृट् लकार की पुनरावृत्ति पाठ में प्रयुक्त सन्धि एवं युक्त प्रत्यय युक्त शब्दों के विच्छेद/विग्रह, संख्या (लिङ् सहित)
मई	चन्द्रगुप्तस्य न्यायः (सभी सम्बन्धित अभ्यास)
व्याकरण	लट्, लृट्, लङ् लकारों की पुनरावृत्ति
जुलाई	लोट् लकार (परिचय) सुवचनानि, श्लोकों के अन्वय सहित अस्मद्-युष्मद् सर्वनाम शब्द, अव्यय शब्द
अगस्त	संख्या, विलोम, पर्यायवाची, अस्मद्, युष्मद् अव्यय
सितम्बर	पाठ्यक्रम की पुनरावृत्ति, प्रथम सत्र परीक्षाएँ
अक्टूबर	विधिलिङ् लकार, किम् शब्दों द्वारा प्रश्न निर्माण, उपपद विभक्ति प्रयोग
नवंबर	श्रृगाल-कथा क्त्वा, तुमुन्, ल्यप्, प्रत्यय विशेषण-विशेष्य चित्र-वर्णन
दिसम्बर	पाठ-महताम् अपि महान्, विलोम, पर्यायवाची अपठित गद्यांश, प्रश्न निर्माण
जनवरी	गोवा प्रदेशः चित्र-वर्णन अभ्यास सन्धि/विच्छेद प्रकृति प्रत्यय
फरवरी	पाठ्यक्रम की पुनरावृत्ति, द्वितीय सत्र परीक्षा हेतु अभ्यास

संस्कृति विद्यालय
डा. एस. राधाकृष्णन मार्ग,
नई दिल्ली।

कोष्ठक में दिये गये अव्यय शब्दों से रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए।

- जनाः मंदिरं न गच्छन्ति।
- मन्दिरे भव।
- विद्यालयस्य अवकाशः अस्ति।
- अहम् तेन सह गमिष्यामि।
- सः आगच्छत्।
- त्वं आगच्छसि?
- अहम् विद्यालयम् गमिष्यामि।
- आलसः नश्यति।
- अतीव शैत्यम् अस्ति।
- त्वं कुत्र गच्छसि?
- ।
- मोहनः वृक्षस्य पठति।

नमः, अद्यत्वे, अधः, इदानीम्, तूष्णीम्, अद्य, सहसा, अपि, कुतः, खलुः, श्वः, अतीव,।

अपठित गद्यांश

1. अनुच्छेदम् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

एकस्मिन् पर्वते एकः विशालः वृक्षः आसीत् । तत्र एकः जरदगवः नाम वृद्धः काकः वसति स्म । अन्ये खगाः तस्मै जरदगवाय स्वाहारात् किञ्चित् अयच्छत् । सोऽपि खगशिशूनां रक्षणं अकरोत् ।

एकदा दीर्घकर्णः नाम एकः मार्जारः खगशिशून् खादितुम् तत्र आगच्छत् । तम् दृष्ट्वा शिशवः भयेन कोलाहलं अकुर्वन् । तत् श्रुत्वा जरदगवः मार्जारं अपृच्छत् — 'कः त्वम्? अत्र कथम् असि?' सोऽवदत् — 'अहं मार्जारः ।'

गृध्रः अवदत् — 'मार्जाराः मांसप्रियाः भवन्ति । अत्र शावकाः निवसन्ति । अतः दूरं गच्छ, अन्यथा त्वां मारिष्यामि ।'

मार्जारः अवदत् — 'अहं नित्यं गंगायाः नित्यं स्नात्वा अहिंसाव्रतम् आचरामि ।' गृध्रस्य मने वि वासः अभवत् । ततः सः मार्जारः प्रतिदिनं खगशिशून् खादति स्म । अतः अज्ञाते विश्वासं न कारयेत् ।

क. प्र नाः -

1 काकस्य नाम किं आसीत्?

.....

2 मार्जारं प्रतिदिनं किं करोति स्म?

.....

.....

3 अन्ये खगाः तस्मै जरदगवाय स्म । वाक्ये तस्मै कस्मै प्रयुक्तः?

.....

ख. सन्धिविच्छेद करें —

सोऽपि —

ग. प्रकृति प्रत्यय लिखें —

स्नात्वा —

2.

अपठित गद्यांश

निम्नलिखित अनुच्छेद के आधार पर प्रश्नों के उत्तर दें -

प्रणवः श्वः आगरानगरात् मम मित्राणि आगमिष्यन्ति । वयम् सर्वे मिलित्वा प्रसन्नाः भविष्यामः । मम माता क्षीरम् पूरिकाः च पक्ष्यति । जनकः मह्यम् नववस्त्राणि आनेष्यति । भगिनी मह्यम् घटिकां दास्यति । सायंकाले अहम् स्वमित्राणि आमन्त्रितम् करिष्यामि । सर्वे मिलित्वा पूर्वम् यज्ञं करिष्यन्ति । तत्पश्चात् अहम् केकम् कर्तिष्यामि । मम मित्राणि अपि मह्यम् उपहारं दास्यन्ति ।

क एकपदेन उत्तरत

- 1 कस्य मित्राणि आगरानगरात् आगमिष्यन्ति?
- 2 सर्वे मिलित्वा किम् करिष्यन्ति?

ख पूर्णवाक्येन उत्तरत

माता किम् पक्ष्यति?

.....
.....

2 प्रणवस्य जनकः भगिनी च तं किं किं दास्यतः?

.....
.....

ग पद परिचय लिखें -

पक्ष्यति	—	
आनेष्यति	—	
मह्यम्	—	
घटिकां	—	

3.

अपठित गद्यांश

सुरेशः यात्रयाः अन्तिमे चरणे वयं रक्तदुर्गम् अगच्छाम। एतत् दुर्गम् रक्तपाषाणैः निर्मितम् अस्ति। अस्मात् दुर्गात् एव स्वतंत्रतादिवसस्य समारोहे प्रधानमंत्री जनान् सम्बोधयति। रक्तदुर्गस्य समीपे 'चाँदनीचौक' इति नामकं स्थानं अस्ति। तत्र जनसंकुलः दृष्ट्वा वयम् आश्चर्यचकिताः अभवन्।

क पूर्णवाक्येन उत्तरत—

1. कस्मात् दुर्गात् प्रधानमंत्री जनान् सम्बोधयति?

.....

.....

2. कस्य समारोहे प्रधानमंत्री जनान् सम्बोधयति?

.....

.....

3. रक्तदुर्गस्य समीपे किम् स्थानं अस्ति?

.....

.....

4. अस् धातु, भू धातु च लोट् लकारे लट् लकारे लिखत।

.....

.....

4.

अपठित गद्यांश

मुखे रोटिकाखण्डं गृहीत्वा एकः काकः वृक्षे अतिष्ठत् । एकः श्रृगालः तम् दृष्ट्वा अवदत् — भो मित्र! खगेषु भवान् एव सुन्दरः, चतुरः, मधुरः, गायकः च । कृपया गायतु इति । रोटिकाखण्डम् पादयोः अधः स्थापयित्वा काकः अवदत् — रे नाहं पूर्ववत् मूर्खः । गताः ते दिवसाः । तर्हि गच्छतु इति । लज्जितः श्रृगालः शिरः नत्वा ततः पलायितः ।

क एकपदेन उत्तरत-

1. श्रृगालः कम् प्रशंसति?
2. काकस्य उत्तरेण कः लज्जितः अभवत्?

ख पूर्णवाक्येन उत्तरत -

1. काकस्यमुखे किम् आसीत्?

.....

.....

2. काकः कुत्र अतिष्ठत्?

.....

3. काकः रोटिकां कुत्र अस्थापयत्?

.....

ग निर्देशानुसार कीजिए -

दृष्ट्वा और स्थापयित्वा पदयोः प्रकृति प्रत्ययं पृथक् कुरुत ।

.....

.....

5.

अपठित गद्यांश

चिन्मयः एकः चतुरः बालः अस्ति। जनकः अम्बा च यदा तम् पश्यतः तदा एव प्रसन्नो भवतः। चिन्मयस्य द्वे भगिन्यौ अपि स्तः। ते सर्वे प्रातः जनकम् अम्बाम् च नमन्ति। ज्येष्ठा भगिनी वैशाली पठने अतीव कुशला अस्ति। अनुजा मीता अपि कुशाग्रबुद्धिः अस्ति। माता तेभ्यः भोजनम् पचति। जनकः सर्वेभ्यः मिष्ठानानि क्रीडनकानि च आनयति। ते सर्वे अवकाशेषु भ्रमणाय गच्छन्ति। चिन्मयः स्वअभिभावकस्य सहायकः भवति। ते सर्वे मिलित्वा एव सर्वाणि कार्याणि कुर्वन्ति बालकाः तु सुयोग्याः चतुराः च सन्ति। अतः तेषाम् परिवारे समृद्धिः सुखम् च स्तः।

क एकपदेन उत्तरत -

1. चतुरः बालः कः अस्ति?
2. पठने कुशला का अस्ति?
3. कुशाग्रबुद्धिः कः अस्ति?
4. मिष्ठानानि कः आनयति?

ख पूर्णवाक्येन उत्तरत -

1. माता तेभ्यः किम् पचति?
.....
.....
2. तेषाम् परिवारे के स्तः?
.....
.....

ग निर्देशानुसारं उत्तरत -

1. 'बालकाः तु सुयोग्याः चतुराः च' अत्र विशेषणपदं किम्?
.....
2. 'मिलित्वा' पदस्य प्रकृतिप्रत्ययः लिखत।
.....

6.

अपठित गद्यांश

अनुच्छेद पढ़कर प्रश्नों के उत्तर दें

- प्रखरः अहम् मित्रैः सह विद्यालयं गच्छामि। त्वम् कया सह विद्यालयं गच्छसि?
- प्रियंका अहम् अपि प्रभया सह विद्यालयं गच्छामि।
कत्वम् विद्यालयं किममर्थम् गच्छसि?
- प्रियंका अहम् तत्र पठनाय गच्छामि।
- प्रखर त्वम् विद्यालये किम्—किम् करोषि?
- प्रियंका अहम् विद्यालये पठामि, लिखामि, क्रीडामि नृत्यामि च। मम मित्राणि अपि पठन्ति। वयम् सर्वे प्रसन्नाः भवामः।

क पूर्ण वाक्य में उत्तर लिखें -

1. का प्रभया सह विद्यालयं गच्छति?

.....

2. प्रियंका विद्यालये किं किं करोति?

.....

पद परिचय लिखें

1	करोषि	—	
2	मम	—	
3	मित्रैः	—	

7. अपठित गद्यांश

अनुच्छेदं पठित्वा प्रश्नानां उत्तराणि लिखत -

अस्माकम् विद्यालये रमणीयं उद्यानं अस्ति । वयम् उद्याने अन्यैः छात्रैः सह व्यायामं कुर्मः क्रीडामः च । तत्र सुन्दरं उपवनम् अस्ति । उपवनं परितः सुन्दराः पादपाः सन्ति । पादपेषु अनेकाः पुष्पिताः लताः सन्ति । उन्नतेषु वृक्षेषु मधुराणि फलानि तथैव सुगन्धीनि पुष्पाणि सन्ति । दीर्घासु शाखासु हरितानि पत्राणि सन्ति । कृष्णाः वर्णाः पिकाः शुकाः पक्वानि फलानि खादन्ति ।

क एकपदेन उत्तरत -

- 1 उद्यानं कुत्र अस्ति?
- 2 शुकाः कानि खादन्ति?

ख पूर्णवाक्येन उत्तरत -

- 1 उन्नतेषु वृक्षेषु कानि सन्ति?
.....
.....
- 2 वयम् उद्याने किम् कुर्मः?
.....
.....

ग निर्देशानुसारं उत्तरत -

- 1 'हरितानि पत्राणि' अत्र विशेष्य विशेषणम् च किम्?
.....
- 2 'कुर्मः' पदस्य विधिलिङ् लकारे किम् रूपम् भवति?
.....
- 3 'पुष्पाणि' पदस्य एकवचनम् किम्?
.....

8.

अपठित गद्यांश

हर्षः तव जनकस्य समीपे अन्या का अस्ति?

आयुषः सा मम अनुजा भगिनी अस्ति। आवयोः मध्ये मम भ्राता अस्ति।

हर्ष अस्मिन् चित्रे एतौ वृद्धौ कौ स्तः?

आयुषः एतौ मम पितामहः पितामही स्तः। मम गृहे पंच सदस्याः सन्ति। मम जननी, जनकः, अनुजा भगिनी, अग्रजः भ्राता अहम् च। अद्य अहम् अति प्रसन्नः अस्मि। अद्य मम पितामहः पितामही च आगमिष्यतः।

क एकपदेन उत्तरत -

- 1 जनकस्य समीपे का अस्ति?
- आयुषस्य गृहे कति जनाः सन्ति?

ख पूर्णवाक्येन उत्तरत -

- 1 कयोः मध्ये वार्तालापः भवति?
.....
- 2 आयुषः किमर्थम् प्रसन्नः अस्ति?
.....
.....

ग निर्देशानुसारं उत्तरत -

- 1 अनुच्छेदे प्रयुक्तौ द्वौ अव्यय शब्दौ लिखत?
.....
- 2 'आगमिष्यतः' पदस्य प्रकृतिप्रत्ययः लिखत।
.....

9. अपठित गद्यांश

अध्यापिका त्वं केन रोगेण ग्रस्ता आसीः?

छात्रा अहम् ज्वरेण ग्रस्ता आसम् । अतः प्रातोऽहम् चिकित्सार्थम् अगच्छम् ।

अध्यापिका स्वास्थ्यस्य रक्षायै त्वं प्रातःकाले भ्रमणाय गच्छेः । किम्, त्वं भ्रमणाय गच्छसि?

छात्रा आम्, अहम् मित्रैः सह प्रतिदिनं भ्रमणाय गच्छामि ।

अध्यापिका सदा सूर्योदयात् प्राक् उत्तिष्ठेः । व्यायामम् कुर्याः । व्यायामेन शरीरः बलिष्ठः भवति ।
ततः दन्तानाम् धावनम् कृत्वा स्वच्छजलेन स्नानं कुर्याः निर्मलानि वस्त्राणि च धारयेः ।
किम्, त्वम् दुग्धम् पिबसि?

क एकपदेन उत्तरत -

- 1 का रोगेण ग्रस्ता?
- 2 व्यायामेन शरीरः कीदृशः भवति?

ख पूर्णवाक्येन उत्तरत -

- 1 स्वास्थ्यस्य रक्षायै किम् कुर्युः?
.....
.....
- 2 दन्तानाम् धावनम् कृत्वा किम् कुर्युः?
.....
.....

ग निर्देशानुसारं उत्तरत -

- 1 'आसीः, उत्तिष्ठेः च' पदयोः पदपरिचयं लिखत?
.....
.....

लङ् लकारस्य उचित क्रियापदैः रिक्त स्थानानि पूरयत-

1. बालौ पाठं	स्मृ
2. यूयम् लेखं	लिख्
3. नराः जलं	पा
4. अधुना त्वम् कुत्र	गम्
5. वयम् तस्य गृहे न	स्था
6. ते उद्याने	क्रीड्
7. आवाम् स्वयं स्वकार्यं	कृ
8. युवाम् दण्डेन	चल्
9. त्वम् किम्	कृ
10. राघवः आशीषः च क्षेत्रे	भ्रम्
11. यूयम् कदा गीतं	गै
12. मीनाः सरोवरे	तृ
13. सर्वान् बालकान्	दृश्
14. चिकित्सकः रुग्णं किम्	वद्
15. ह्यः वर्षा न	भू
16. वने एकः सिंह	अस्
17. माता भिक्षुकाय भोजनम्	दा
18. पशवः इतस्ततः न	भ्रम्
19. नेत्राणि सुन्दराणि	अस्
20. यूयम् छात्राः न	अस्

पठ् धातु (लोट् लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम	पठतु	पठताम्	पठन्तु
मध्यम	पठ	पठतम्	पठत
उत्तम	पठानि	पठाव	पठाम

भू धातु (लोट् लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम			
मध्यम			
उत्तम			

गम् धातु (लोट् लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम	गच्छतु		
मध्यम			
उत्तम			

अस् धातु (लोट् लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम	अस्तु		
मध्यम			
उत्तम			

स्था धातु (लोट् लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम	तिष्ठतु		
मध्यम			
उत्तम			

क्रीड् धातु (लोट् लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम	क्रीडतु		
मध्यम			
उत्तम			

स्मृ धातु (लोट् लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम	स्मरतु		
मध्यम			
उत्तम			

पा धातु (लोट् लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम	पिबतु		
मध्यम			
उत्तम			

कृ धातु (लोट् लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम	करोतु		
मध्यम			
उत्तम			

दृश् धातु (लोट् लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम	पश्यतु		
मध्यम			
उत्तम			

तृ धातु (लोट् लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम	तरतु		
मध्यम			
उत्तम			

निम्नलिखितेषु वाक्येषु उचित लोट् लकारेण रिक्त स्थानानि पूरयत

1	वयम् कुत्र	गम्
2	बालाः बहिः कोलाहलं	कृ
3	सूदः भोजनम्	पच्
4	ते पुष्पाणि	घ्रा
5	आवाम् कार्टूनं	दृश्
6	कृषकाः क्षेत्राणि	सिञ्च्
7	जले हंसाः	तृ
8	वृक्षेषु खगाः	स्था
9	पशवः वनेषु	वस्
10	छात्राः पाठं	स्मृ
11	अहम् लेखं	लिख्
12	मेघाः उच्चैः	गर्ज्
13	पुत्रौ जनकं	नम्
14	माता पुत्राय	कुध्
15	धनिकः निर्धनाय धनं	यच्छ्

पठ् धातु (विधिलिङ् लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम	पठेत्	पठेताम्	पठेयुः
मध्यम	पठेः	पठेतम्	पठेत
उत्तम	पठेयम्	पठेव	पठेम

भू धातु (विधिलिङ्. लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम	भवेत्		
मध्यम			
उत्तम			

गम् धातु (विधिलिङ्. लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम	गच्छेत्		
मध्यम			
उत्तम			

अस् धातु (विधिलिङ्. लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम	स्यात्		
मध्यम			
उत्तम			

स्था धातु (विधिलिङ्. लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम	तिष्ठेत्		
मध्यम			
उत्तम			

क्रीड् धातु (विधिलिङ्. लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम	क्रीडेत्		
मध्यम			
उत्तम			

स्मृ धातु (विधिलिङ्. लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम	स्मरेत्		
मध्यम			
उत्तम			

पा धातु (विधिलिङ्. लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम	पिबेत्		
मध्यम			
उत्तम			

कृ धातु (विधिलिङ्. लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम			
मध्यम			
उत्तम			

तृ धातु (विधिलिङ्. लकार)

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम	तरेत्		
मध्यम			
उत्तम			

निम्नलिखितेषु वाक्येषु विधिलिङ्. लकारेण रिक्तस्थानानि पूरयत-

1. यूयम् विद्यालये	पठ्
2. ते क्रीडाक्षेत्रे	क्रीड्
3. वयम् सदा मधुरम्	वद्
4. अहम् स्वकविताम्	स्मृ
5. त्वम् उच्चैः न	हस्
6. युवाम् भोजनम्	खाद्
7. छात्राः गुरुम्	नम्
8. अद्य आवाम् गृहे एव	स्था
9. बालकाः बालिकाः च प्रतिदिनम् दुग्धम्	पा
10. सैनिकाः देशम्	रक्ष्

व्याकरण अभ्यास

निम्नशब्दानाम् पद-परिचयं लिखत -

1. कूपात् —
2. तस्य —
3. परीक्षायाम् —
4. अभ्यासेन —
5. तस्मिन् —
6. मह्यम् —
7. युष्मासु —
8. पात्रेण —
9. परिवाराय —
10. यूयम् —

ख निम्नधातूनाम् पद-परिचयं लिखत -

1. पृच्छति -
2. अवदन् -
3. तिष्ठावः -
4. द्रक्ष्यसि -
5. आगच्छत -
6. अभवः -
7. कुर्मः -
8. असि -
9. क्रीडिष्यथ -
10. कुर्युः -

ग अधोलिखितवाक्यानि शुद्धं कृत्वा पुनः लिखत-

1. विद्यालये अनेकाः वृक्षाः सन्ति ।

2. एकः महिला गृहे कार्यं करोति ।

3. यूयम् श्रेष्ठान् उपायान् अचिन्तयन् ।

4. अहम् बुद्धिमान् छात्रः अस्ति ।

5. वयम् जलम् अपिबन् ।

6. दर्पः मनुष्यः रिपुः अस्ति ।

7. श्वः वर्षा असिष्यति ।

8. ते योग्याः छात्रः सन्ति ।

9. युवाम् जलम् पास्यति ।

10. बलरामः बलवान् आसीः ।

.....

क. दिए गए वाक्यों के संस्कृत भाषा में अनुवाद कीजिए –

1. तुम कब घर जाओगे?
2. पक्षी आकाश में उड़ेंगे।
3. वे बालक सुंदर लेख लिख रहे थे।
4. तुम सब अभी विद्यालय जाओ।
5. मैं फूल और पत्ते देख रहा था।
6. हम सब पिता के साथ जाएँ।
7. तुम दोनों को प्रातः काल में दूध पीना चाहिए।
8. क्या तुम कल मेरे घर आओगे?
9. तुम बाज़ार से फल लाओ।
10. तुम सब घर जाओ और खाना खाओ।

ख. विशेषण शब्दान् शुद्धं कृत्वा लिखत –

1. अहं पक्वं फलानि खादामि।
2. चतुर बालकाः क्रीडनाय गच्छन्ति।
3. वृक्षे हरितं पत्राणि सन्ति।
4. अस्माकं देशे अनेक भाषाः सन्ति।
5. महिला सुन्दरे चित्राणि पश्यति।

6. प्रदेशस्य सुन्दरः वातावरण् अस्ति ।
7. गोवा प्रदेशस्य मनोहरम् दृश्यामि सन्ति ।
8. चाणक्यः एकम् महान् विद्वान् आसीत् ।
9. तत्र एकः विशालम् वृक्षः अस्ति ।
10. अस्मिन् पदस्य का विभक्तिः?

ग. अधोलिखित वाक्यानाम् संस्कृतभाषायाम् अनुवादं क्रियाताम्—

1. हम सबको रोज़ दूध पीना चाहिए ।
2. तुम दोनों अभी लेख लिखो ।
3. क्या वह तुम्हारे साथ खेलेगी?
4. शाम को वे दोनों बाज़ार गए थे ।
5. वहाँ कल बारिश होगी ।
6. पेड़ों से फल, फूल और पत्ते गिरे ।
7. त्वम् घोड़े से कहाँ जा रहे हो?
8. वह फलों का रस लाया ।
9. हम दोनों गाँव से घर आए ।
10. विद्यालय के चारों ओर वृक्ष हैं ।

अभ्यास पत्र

निम्नवाक्यान् निदेशानुसारं लकारे परिवर्तनं कुरुत —

1. प्रणवः उद्याने भ्रमिष्यति ।	लट्
2. सः लेखम् लेखिष्यति ।	लोट्
3. अहं कथां चिन्तयिष्यामि ।	लङ्.
4. ते गृहे स्थास्यन्ति ।	विधिलिङ्.
5. त्वं चित्रं द्रक्ष्यसि ।	लोट्
6. वृक्षात् पत्राणि पतिष्यन्ति ।	विधिलिङ्.
7. वयं दुग्धं पास्यामः ।	लङ्.
8. तत्र किं भवति?	लृट्
9. यूयम् सत्यं वदिष्यथ ।	लोट्
10. वयम् कन्दुकेन क्रीडिष्यामः ।	लङ्.
11. ते सत्यं वचनं अवदन् ।	लट्
12. जनाः नगरं गमिष्यन्ति ।	विधिलिङ्.
13. युवाम् कुत्र वत्स्यथः?	लट्
14. आवाम् कलमेन लेखिष्यामः ।	लोट्

अभ्यास पत्र

अधोलिखितानि वचनानि परिवर्तनीयानि -

1	अश्वः तीव्रं अधावत् ।	बहुवचने
2	तौ कार्यम् अकुरुताम् ।	एकवचने
3	त्वम् निर्मलं जलं अपिबः ।	द्विवचने
4	बालिका गीतम् अगायत् ।	बहुवचने
5	सः मित्रेण सह विद्यालयम् अगच्छत् ।	द्विवचने
6	वयम् मधुराणि फलानि अखादाम ।	एकवचने
7	तत्र सिंहः अवसत् ।	द्विवचने
8	कृषकौ क्षेत्रे हलम् अकर्षताम् ।	एकवचने
9	कविः कविताम् अरचयत् ।	बहुवचने
10	वयम् अम्बाम् अनमाम ।	द्विवचने
11	युवाम् मुम्बईनगरे अवसतम् ।	एकवचने
12	यूयम् स्वमित्रं अमिलत ।	द्विवचने
13	अधुना अहं गृहम् अगच्छम् ।	बहुवचने
14	त्वम् उद्याने अक्रीडः ।	द्विवचने

अभ्यास पत्र

निम्नलिखितेषु वाक्येषु उचित-विभक्तेः प्रयोगं क्रियताम् -

1	आवाम् लिखाव ।	पुत्र
2	वयम् वदामः खादामः पिबामः च ।	मुख
3	दीपकः भवतु ।	प्रकाश
4	महिलाः भ्रमन्तु ।	वाटिका
5	छात्राः सम्मानम् कुर्वन्तु ।	आचार्या
6	जनाः वीराः सन्तु ।	भारत
7	शोभा दानस्य भवतु ।	हस्त
8	जलं शीतलं भवति ।	गंगा
9	भ्राता पेयं पिबति ।	विकास
10	त्वं प्रकाशः अपश्यः ।	सूर्य
11	बहिः कोलाहलं मा कुरु ।	कक्षा
12	सैनिकाः तत्पराः सन्ति ।	देशरक्षा
13	नराः वसन्ति ।	गृह
14	सर्वे सुखिनः भवन्तु ।	संसार
15	शिक्षकाः विद्याम् यच्छन्तु ।	शिष्य

अस्मद् सर्वनाम

विभक्ति	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथमा	अहम्	आवाम्	वयम्
द्वितीया	माम्	आवाम्	अस्मान्
तृतीया	मया	आवाभ्याम्	अस्माभिः
चतुर्थी	मह्यम्	आवाभ्याम्	अस्मभ्यम्
पंचमी	मत्	आवाभ्याम्	अस्मत्
षष्ठी	मम	आवयोः	अस्माकम्
सप्तमी	मयि	आवयोः	अस्मासु

युष्मद् सर्वनाम

विभक्ति	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथमा	त्वम्	युवाम्	यूयम्
द्वितीया	त्वाम्	युवाम्	युष्मान्
तृतीया	त्वया	युवाभ्याम्	युष्माभिः
चतुर्थी	तुभ्यम्	युवाभ्याम्	युष्मभ्यम्
पंचमी	त्वत्	युवाभ्याम्	युष्मत्
षष्ठी	त्व	युवयोः	युष्माकम्
सप्तमी	त्वयि	युवयोः	युष्मासु

किम् सर्वनाम (पुल्लिङ्ग)

विभक्ति	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथमा	कः	कौ	के
द्वितीया	कम्	कौ	कान्
तृतीया	केन	काभ्याम्	कैः
चतुर्थी	कस्मै	काभ्याम्	केभ्यः
पंचमी	कस्मात्	काभ्याम्	केभ्यः
षष्ठी	कस्य	कयोः	केषाम्
सप्तमी	कस्मिन्	कयौः	केषु

किम् सर्वनाम (स्त्रीलिंग)

विभक्ति	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथमा	का	के	काः
द्वितीया	काम्	के	काः
तृतीया	कया	काभ्याम्	काभिः
चतुर्थी	कस्यै	काभ्याम्	काभ्यः
पंचमी	कस्याः	काभ्याम्	काभ्यः
षष्ठी	कस्याः	कयोः	कासाम्
सप्तमी	कस्याम्	कयोः	कासु

किम् सर्वनाम (नपुंसकलिंग)

विभक्ति	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथमा	किम्	के	कानि
द्वितीया	किम्	के	कानि
तृतीया	केन	काभ्याम्	कैः
चतुर्थी	कस्मै	काभ्याम्	केभ्यः
पंचमी	कस्मात्	काभ्याम्	केभ्यः
षष्ठी	कस्य	कयोः	केषाम्
सप्तमी	कस्मिन्	कयोः	केषु

श्लोकाधारित

नमन्ति फलिनो वृक्षाः, नमन्ति गुणिना जनाः ।

शुष्कवृक्षाश्च मूर्खाश्च, न नमन्ति कदाचन ॥

क. पूर्णवाक्येन उत्तरत -

1. कीदृशाः वृक्षाः नमन्ति?

.....

2. के कदाचन न नमन्ति?

.....

ख सन्धि सन्धिविच्छेदं वा कुरुत -

मूर्खाश्च -

शुष्कावृक्षाः+च -

ग विच्छेदं कुरुत -

1. परमापदाम्

2. स्वयमेव

घ निर्देशानुसारं उत्तरत -

1. 'वृक्षाः' पदस्य क्रिया पदं किम्?

.....

2. 'शुष्कवृक्षः' अनयोः पदयोः विशेषणम् पदम् किम्?

.....

सहसा विदधीत न क्रियामविवेकः परमापदां पदम् ।

वृणुते हि विमृश्यकारिणं गुणलुब्धाः स्वयमेव सम्पदः ॥

क पूर्णवाक्येन उत्तरत -

1. सहसा किम् न विदधीत?

.....

2. विमृश्यकारिणं के स्वयम् वृणुते?

.....

3. परम आपदाम् पदम् किम्?

.....

ख निर्देशानुसारं उत्तरत -

1. अनुच्छेदे 'आम्' पदस्य किम् विलोमपदम् प्रयुक्तम्?

.....

2. सन्धि विच्छेदं कुरुत?

1. स्वयमेव

.....

2. परमापदाम्

.....

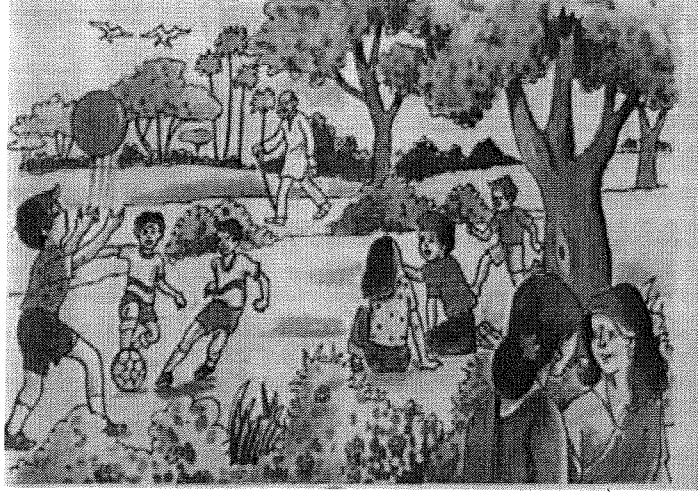
विलोम शब्दाः

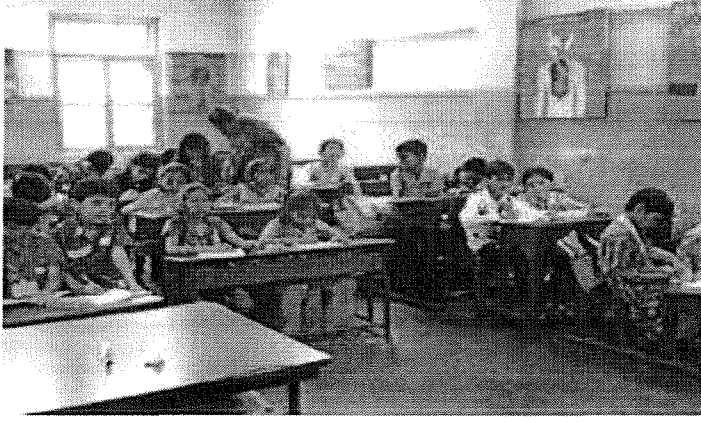
1. सत्यम्	—	असत्यम्	11. स्वदेशः	—	विदेशः
2. जीवनम्	—	मरणम्	12. श्वः	—	हयः
3. आदिः	—	अन्तः	13. प्राचीनम्	—	नवीनम्
4. उपकारः	—	अपकारः	14. भूमिः	—	अकाशः
5. जयः	—	पराजयः	15. भयः	—	निर्भयः
6. हानिः	—	लाभः	16. उष्णः	—	शीतलः
7. ज्ञानम्	—	अज्ञानम्	17. विद्वान्	—	मूर्खः
8. ग्रहणम्	—	त्यागम्	18. स्थूलः	—	सूक्ष्मः
9. देवः	—	राक्षसः	19. प्रियम्	—	अप्रियम्
10. मित्रम्	—	शत्रुः	20. रुग्णः	—	स्वस्थः

अव्यय पदानि

1. सह	—	साथ	16. परितः—	चारों ओर
2. च	—	और	17. कथम्—	कैसे
3. अपि	—	भी	18. कति	— कितना
4. न	—	नहीं	19. अद्य	— आज
5. आम्	—	हाँ	20. श्वः	— कल (आनेवाला)
6. बहिः	—	बाहर	21. ह्यः	— कल (बीता हुआ)
7. कुत्र	—	कहाँ	22. नमः	— नमस्कार है
8. अत्र	—	यहाँ	23. प्रातः	— सुबह
9. तत्र	—	वहाँ	24. सायं	— शाम
10. यत्र	—	जहाँ	25. उच्चैः	— ऊपर/ज़ोर से
11. सर्वत्र	—	सब ओर	26. शनैः	— धीरे
12. एकदा	—	एक बार	27. नीचैः	— नीचे
13. कदा	—	कब	28. बिना	— बिना
14. तदा	—	तदा	29. अधुना	— अब
15. सदा	—	हमेशा	30. यत्	— कि

चित्र वर्णन अभ्यास

प्रश्न निर्माणम् – अभ्यास

I अव्यय पदैः (कदा, कुत्र, कति, किमर्थम्, कथम्)

प्रश्न रेखांकित पदानाम् आधृत्य प्रश्न निर्माणम् कुरुत :-

1 साः प्रातः काले उत्तिष्ठति ।

.....

2 श्रेया पञ्च वादने भ्रमणाय गच्छति ।

.....

3 वयम् भ्रमणाय विद्यालयं गमिष्यामः ।

.....

4 कच्छपः शनैः चलति ।

.....

5 वृक्षस्य उपरि वानराः कूर्दन्ति ।

.....

प्रश्न निर्माणम् – अभ्यास

II किम् शब्दैः/मिश्रिताभ्यासः

1 ते रामस्य गृहम् अगच्छन् ।

.....

2 यूयम् कुत्र गमिष्यथ?

.....

3 वानराः वृक्षात् कूर्दन्ति ।

.....

4 आकाशे खगाः उत्पन्ति ।

.....

5 चक्राणि तीव्रम् चलन्ति ।

.....

6 सः शोभनः मयूरः वर्तते ।

.....

7 जनाः सुन्दराणि चित्राणि पश्यन्ति ।

.....

8 तडागेषु मत्स्याः सन्ति ।

.....

9 माता कुक्कुरात् विभेति ।

.....

10 जनकाय नमः

.....

संस्कृति विद्यालय,
डा० एस० राधाकृष्णन मार्ग
चाणक्यपुरी, नई दिल्ली-21

शैक्षिक सत्र-2017-18

द्वितीय इकाई परीक्षा

विषय – संस्कृत

कक्षा – आठ

समय – 1 घंटा 10 मिनट

अंक – 25

इस प्रश्नपत्र में कुल 7 प्रश्न तथा 3 पृष्ठ हैं।

सभी उत्तर संस्कृत भाषा में लिखें।

प्रश्न 1. अनुच्छेदस्य आधारे प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत –

5

स्मृतिः महोदये! अद्य वयम् पठितुम् न इच्छामः यतः अद्य वसन्तपंचमी अस्ति। वयम् वसन्तस्य शोभाम् द्रष्टुम् इच्छामः कृपया अस्मान् बहिः नय।

छात्राः साधु! साधु! वयम् बहिः गन्तुम् इच्छामः।

अध्यापि अस्तु! अहम् युष्मान् बहिः नेष्यामि प्रकृतिशोभाम् च

का दर्शयिष्यामि परं यूयम् पुष्पाणि मा त्रोटयत। गौरव! त्वम्

अपि बहिः आगच्छ।

गौरवः आगच्छामि। किम् अहम् प्रथमं जलं पिबानि?

(I) एकपदेन उत्तरत–

1

i) अद्य का अस्ति?

ii) कः जलम् पिबति?

(II) पूर्णवाक्येन उत्तरत–

1

i) सर्वे बहिः गत्वा किं करि यन्ति?

(II) निर्देशानुसार कुरुत –

3

- i) 'नय' क्रियायाः बहुवचनम् किम् अस्ति?
- ii) अनुच्छेदात् द्वे अव्ययपदे लिखत?
- iii) 'पिबानि' पदे किं मूलधातुः अस्ति?

प्रश्न 2. आधारे प्रनानाम् उत्तराणि लिखत–

5

प्रियंवदा एकदा वयम् रेलयानेन मुम्बईनगरम् अगच्छाम। अस्माकं कक्षे अनेके धनिकाः जनाः अति ठन्। रात्रौ वयम् सुखनिद्रां अस्वपाम।

प्रेरणा तदा किम् अभवत्? किम् त्वम् तत्र निद्रायाम् स्वप्नम् अपश्यः?

प्रियंवदा न, न! अयं स्वप्नः नासीत्। अयं तु यथार्थः आसीत् यत् एकः अबोधः बालकः तत्र मार्जनक्रियाम् अकरोत्। तस्य शरीरे जीर्णानि वस्त्राणि आसन्। सः भूतले पतिताम् रोटिकाम् अपि अखादत्। सः क्षुधितः आसीत्।

(I) एकपदेन उत्तरत –

1

- i) प्रियंवदा कुत्र अगच्छत्?

(II) पूर्णवाक्येन उत्तरत –

1

- i) प्रियंवदा रेलयाने किम् अप यत्?

(III) निर्देशानुसार कुरुत –

3

- i) 'वयम्' पदस्य एकवचनम् किम् अस्ति?
- ii) अबोधः बालकः तत्रअकरोत्।
- iii) अनुच्छेदे 'प्रातः' पदस्य विलोम शब्दम् किम् अस्ति।

प्रश्न 3. प्रश्न-निर्माणं कुरु–

5

- i) वयम् उत्तमे विद्यालये पठामः।
- ii) वयम् आपणम् गमि यामः।
- iii) अस्मासु ईश्वरस्य कृपा अस्ति।
- iv) नरः पादैः चलति।
- v) बालश्रमिकेभ्यः किम् कर्तव्यम्?

- प्रश्न 4. सन्धिविच्छेदं कुरुत— 1
एवमेव, नासीत्
- प्रश्न 5. प्रकृति प्रत्यय कुरुत— 1
मिलित्वा, प्राप्तुम्
- प्रश्न 6. प्रति पदाय द्वौ-द्वौ पर्यायवाचिनः शब्दान् लिखत— 5
- पर्वतः
 - मृगः
 - ईश्वरः
 - सूर्यः
 - पक्षी
- प्रश्न 7. चित्रस्य वर्णनम् त्रिवाक्येषु कुरुत-

बालश्रमिकाः, कुर्वन्ति, पाठशालां, गच्छन्ति, अबोधाः,
स्वच्छताकार्यम्, वेतनम्, न, प्राप्यन्ति।

शैक्षिक सत्र-2017-18

वार्षिक परीक्षा

विषय – संस्कृत

M/6

समय – 2 घंटे 20 मिनट

अंक – 80

इस प्रश्नपत्र में कुल 13 प्रश्न तथा 5 पृष्ठ हैं।

सभी उत्तर संस्कृत भाषा में लिखें।

प्रश्न 1. अनुच्छेदस्य आधारे प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

एकदा द्वे मित्रे विशालः आलोकः च चलचित्रम् द्रष्टुम् अगच्छताम्। मार्गे तौ एकाम् दुर्घनाग्रस्ताम् महिलाम् अपश्यताम्। विशालः अवदत् – आवाम् महिलाम् नीत्वा चिकित्सालयं नयावः।' परम् आलोकः अवदत् – 'अहम् तु चलचित्रम् द्रष्टुम् गमिष्यामि।' आलोकः चलचित्रम् द्रष्टुम् अगच्छत् विशालः च ताम् महिलाम् नीत्वा चिकित्सालयं अगच्छत्। गृहम् गत्वा आलोकम् ज्ञातम् यत् तस्य अम्बा तु दुर्घनाग्रस्ता अभवत् आलोकः चिन्तितम् भूत्वा चिकित्सालयम् प्रति अधावत्। तत्र सः पश्यसि स्म तस्य अम्बायाः मस्तके आघातः आसीत् विशालः च तस्याः समीपे आसीत्। लज्जितः आलोकः अवगच्छति स्म वास्तविकम् सुखम् परोपकरणे एव।

क एकपदेन उत्तरत-

4

1. द्वे मित्रे किम् द्रष्टुम् अगच्छताम्?
2. कः महिलाम् चिकित्सालयं अनयत्?
3. कस्याः मस्तके आघातः आसीत्?
4. महिला कस्य माता आसीत्?

ख पूर्णवाक्य में उत्तर लिखें-

2

1. आलोकः विशालं किम् अवदत्?
2. गृहम् गत्वा आलोकेन किम् ज्ञातम्?

ग	निर्देशानुसारं कुरुत—	2
1.	निम्नपदयोः मूल धातु किम्— स्यात्, अभवत्	
घ	‘दृष्ट्वा’ पदस्य प्रकृति प्रत्ययं कुरुत ।	1
ङ	‘युष्माकम्’ पदस्य पद-परिचयं लिखत ।	1
प्रश्न 3.	अनुच्छेदस्य आधारे प्रनानाम् उत्तराणि लिखत— गौरवं प्राप्यते दानात् तु वित्तस्य संचयात् । स्थितिरुच्चैः पयोदानां पयोधीनामधः स्थितिः ।।	10
क	एकपदेन उत्तरत—	2
1.	गौरवं कस्मात् प्राप्यते?	
2.	कस्य संचयं न कुर्युः?	
ख	पूर्णवाक्येन उत्तरत—	2
1.	कस्य स्थितिः उच्चैः भवति?	
2.	पयोधीनाम् स्थितिः कीदृशी भवति?	
घ	सन्धिविच्छेदं कुरुत—	2
1.	स्थितिरुच्चैः	
2.	पयोधीनामधः	
ङ	श्लोकस्य अन्वयः लिखत—	4
	अन्वयः — दानात् 1 प्राप्यते न तु 2 संचयात् 3 स्थितिः उच्चैः, 4 अधः, स्थितिः ।	
प्रश्न 4.	निम्नवाक्यान् शुद्धं कुरुत—	5
1.	सः बालकं पयसि ।	
2.	जनाः पुस्तकानाम् पठन्ति ।	
3.	राधा जनकस्य सह गच्छति ।	
4.	ते मम मित्रः सन्ति ।	
5.	तस्मै बालिकायै भोजनम् यच्छ ।	

प्रश्न 5. लोट् लकारस्य क्रियापदैः रिक्तस्थानानि पूरयत। वाक्यान् पुनः लिखत-5

1	त्वम् प्रातः दुग्धम्	पा
2	पायुवाम् सदा कार्टूनं मा	दृश्
3	रीटा तत्र न	स्था
4	सैनिक देशम्	रक्ष्
5	वयम् लेखं	लिख्

प्रश्न 6. निम्नलिखितवाक्यान् विधिलिङ् लकारे परिवर्त्यताम् पुनः लिखत- 5

- 1 तौ बुद्धिमन्तौ आस्ताम्।
- 2 ते शतवर्षाणि अजीवन्
- 3 विद्यार्थी सुखं त्यजति।
- 4 त्वम् तु विनम्रः जनः असि।
- 5 यूयम् स्वस्थाः स्थ।

प्रश्न 7. रिक्तस्थानानि पूरयत- 5

- 1 पठानि
- 2 स्त
- 3 कुरु
- 4 स्यात्
- 5 आस्व

प्रश्न 8. उचित ङ्दैः रिक्तस्थानानि पूरयत- 5

- 1 रोहणः जलम् आनयति। कवि
- 2 इदम् जलम् अस्ति। गुरू
- 3 सः छात्रः एव सार्थकः अस्ति? किम्
- 4 सः स्व कार्यम् करोति। मति
- 5 गृहे अनेके पादपाः सन्ति। अस्मद्

प्रश्न 9. पाठम् आध त्व विपरीतार्थक-पदानि लिखत- 5

1	दानात्	दुर्जनः
2	सज्जनः	नीचैः
3	समाप्तम्	संचयात्
4	उच्चैः	असत्यम्
5	सत्यम्	प्रारब्धम्

प्रश्न 10 प्रश्न-निर्माणं कुरु-

5

- 1 सः पात्रे अपतत् ।
- 2 गौरवं दानात् प्राप्यते ।
- 3 कुक्कुराः तम् प्रति अधावन् ।
- 4 पशवः इतस्ततः अधावन् ।
- 5 वनगजाः तृणैः बलिनः भवन्ति ।

प्रश्न 11. प्रकृति प्रत्यय कुरुत-

5

- 1 हर्तुम्
- 2 अवलोक्य
- 3 पतितः
- 4 उत्थाय
- 5 गन्तुम्

प्रश्न 12. सन्धिविच्छेदं कुरुत-

5

- 1 पुनः + अपि
- 2 विद्यार्थी
- 3 सत् + जनः
- 4 कस्मिंश्चित्
- 5 शब्दमेव

प्रश्न 13. द्वौ-द्वौ पर्यायवाचिनः शब्दान् लिखत-

5

- 1 चक्षुः
- 2 माता
- 3 वनम्
- 4 मेघः
- 5 मित्रम्

अभ्यास प्रपत्र

विषय – संस्कृत

कक्षा-आठ

प्रश्न 1 निम्नलिखित अपठित गद्यांश को पढ़कर पूछे गए प्रश्नों के उत्तर पूर्ण वाक्य में दीजिए—

प्रणयः तदा एव तत्र द्वे महिले आगच्छताम् । एकस्याः अंके एकः शिशुः आसीत् । नृपः अपृच्छत् — युवां किमर्थम् आगच्छतम्? एका महिला अवदत्—राजन्! इयं मम सेविका अस्ति । अधुना एषा मम शिशुं स्वशिशुः कथयति । दयानिधान दयां कुरु । न्यायं कुरु ।

तन्मयः अहो! तदा किम् अभवत्?

प्रणयः तदा नृपः ते महिले ध्यानेन अपश्यत् अवदत् च — 'शिशोः द्वे खण्डे कृत्वा अर्धं अर्धं ताभ्यां यच्छ ।'

क) एकपदेन उत्तरत —

2

- 1 नृपः महिले कथम् अपश्यत्?
- 2 कति महिले आगच्छताम्?

ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत —

1

- 1 नृपः किम् अपृच्छत्?

ग) निर्देशानुसार उत्तरत —

2

- 1 'आगच्छतम्' पदे किं मूलधातुः अस्ति?
- 2 'इदानीम्' पदस्य किम् पर्यायपदं अनुच्छेदे प्रयुक्तम्?

प्रश्न 2 निम्नलिखित वाक्यों को शुद्ध करके पुनः लिखिए—

5

- 1 अहं चित्रम् पश्यिष्यामि ।
- 2 पुरा अशोकः नाम राजा अस्ति ।
- 3 श्वः अस्माकं मित्राम् आगच्छति ।
- 4 अद्य तु अवकाशः सन्ति ।
- 5 ह्यः सा मातुलस्य गृहम् गच्छति ।

प्रश्न 3 लृट् लकार में परिवर्तित कीजिए। वाक्य पुनः लिखिए—

5

- 1 अहं तत्र अगच्छम् ।
- 2 त्वम् दीनानां सहायतां करोषि ।

- 3 यूयम् बहिः क्रीडथ ।
- 4 वयम् मात्रा सह अगच्छाम ।
- 5 ते बालकाः तत्र पठन्ति ।

प्रश्न 4 शब्दों के उचित रूपों से रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए—

5

1 सर्वे बालाः	प्रति गच्छन्ति ।	विद्यालय
2 वयम्	यच्छामः ।	छात्र
3	दुग्धम् रोचते ।	बालक
4	सः वृक्षम् अपश्यत् ।	मार्ग
5 जनाः देवालये	गच्छन्ति ।	दर्शन

प्रश्न 5 दिए गए वाक्यों का संस्कृत भाषा की अनुवाद कीजिए—

5

- 1 सभी छात्र बाहर खेलेंगे ।
- 2 वह गाँव गया ।
- 3 हम सब कल कार्य मेहनत से पढ़ते हैं ।
- 4 वे सब परीक्षा के लिए मेहनत से पढ़ते हैं ।
- 5 मैं प्रतिदिन अनेक फल खाता हूँ ।

प्रश्न 6 दिए गए शब्दों की सहायता से चित्र वर्णन 5 वाक्यों में कीजिए—

5

उपवनस्य, सरोवरे, हंसौ, कमलानि, मंडूकः पुष्पाणि,
सूर्यः, परितः, वृक्षाः, तरन्ति, विकसन्ति, सुंदरं, दृश्यम्,
मेघाः, सर्वे प्रसन्नाः ।